บทที่ 3

ปัญหาในการรับฝากเงินและการดำรงเงินสดสำรอง

เงินที่ธนาคารพาณิชย์นำมาให้กู้ยืมและให้เครดิตส่วนใหญ่ได้มาจากการรับฝากจากประชาชนทั่วไป และจากนิติบุคคลต่าง ๆ การรับฝากเงินของธนาคารมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีวิธีการแตกต่างกันและให้ผลตอบแทน หรือคลอกเบี้ยแก่ผู้ฝากต่างกันสุดแต่ผู้ฝากจะเลือกฝากประเภทใด เมื่อผู้ฝากต้องการจะถอนเงินฝากของตนออกไปไม่ว่าประเภทใด หากเป็นไปตามเงื่อนไข หรือข้อตกลงที่ทำกันระหว่างธนาคารกับผู้ฝาก เมื่อเริ่มฝากแล้ว ธนาคารต้องจ่ายคืนให้ผู้ฝากทันที ถ้าธนาคารมีเงินไม่พอจ่ายให้แก่ผู้ฝากรายใดไม่ว่าด้วยเหตุใด ผู้ฝากอื่น ๆ จะหมดความเชื่อถือในธนาคารนั้น และจะพากันมาถอนเงินฝากมากยิ่งขึ้นจนเกือบทุกราย ซึ่งย่อมไม่มีธนาคารใดจะสามารถจ่ายเงินคืนผู้ฝากได้ครบทุกรายในเวลาอันรวดเร็วได้ ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงได้บัญญัติกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติตามเพื่อธนาคารจะได้อยู่ในฐานะที่พร้อมจะจ่ายคืนผู้ฝากเงิน

1. ประเภทของการรับฝากเงิน

มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 ได้บัญญัติแยกการรับฝากเงินไว้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม และประเภทที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้

เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม

เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม คือ เงินฝากที่ธนาคารมีพันธะที่จะต้องจ่ายคืนให้แก่ลูกค้าเมื่อเรียกร้องหรือตามคำสั่ง และผู้ฝากสามารถถอนเงินฝากได้ตลอดเวลาที่ต้องการ ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยออกตามความในมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 ได้แยกเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถามออกเป็น 2 ประ

เภทตามอัตราดอกเบี้ย คือ

(1) เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม เงินฝากประเภทนี้ได้แก่ เงินฝากกระแสรายวัน(Current Account) เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาที่ครบกำหนดแล้ว และเงินฝากเมื่อเรียก (Deposit at Call)

เงินฝากกระแสรายวัน(Current Account) ลูกค้าถอนเงินฝากออกไปได้ด้วยเช็ค ธนาคารจะจ่ายเงินตามเช็คที่ผู้ฝากสั่งจ่ายโดยพิจารณาถึงความสมบูรณ์ของเช็คและลายมือชื่อของผู้ฝาก ถ้าเช็คมีความสมบูรณ์ และลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายเหมือนตัวอย่างที่ให้ไว้และเงินในบัญชีพอจ่าย (ยกเว้นกรณีที่ธนาคารยอมให้ลูกหนี้เบิกเงินเกินบัญชี) ธนาคารก็จะจ่ายเงินตามเช็คให้ไป เงินฝากประเภทนี้เหมาะสำหรับธุรกิจการค้าทั่วไป และผู้มีเงินทุนหมุนเวียนมาก ธนาคารจะส่งสำเนาบัญชีซึ่งแสดงรายการเคลื่อนไหวทุกรายการให้ผู้ฝากเพื่อตรวจสอบความถูกต้องอย่างน้อยงวดการบัญชีละครั้ง ปัญหาที่เกิดจากการรับฝากเงินประเภทนี้ก็คือเรื่องการสั่งจ่ายเช็คของลูกค้าโดยที่มีเงินในบัญชีไม่พอจ่าย หากธนาคารมีลูกค้าประเภทนี้มากจะทำให้ธนาคารเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการส่งคืนเช็คและการจดบันทึกเกี่ยวกับเช็คคืนมิใช่น้อย นอกจากนี้ยังทำให้เช็คของธนาคารไม่เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปด้วย ฉะนั้นธนาคารจึงควรจะระมัดระวังในการเปิดบัญชีของลูกค้า โดยเฉพาะในวันเปิดสาขาธนาคารใหม่ เพราะลูกค้าที่ถูกปิดบัญชีมาจากที่อื่นอาจมาขอเปิดบัญชีกับสาขาใหม่ซึ่งกำลังต้องการลูกค้าได้ ในกรณีที่ลูกค้าบางรายมีเช็คคืนเพราะไม่มีเงินบ่อย ๆ ควรจะเรียกให้ลูกค้ามาปิดบัญชีเสีย แต่ก็มีลูกค้าบางราย เมื่อได้รับหนังสือให้มาปิดบัญชีกลับเพิกเฉย ไม่ยอมมาปิดบัญชีและไม่นำเงินเข้าบัญชีเพื่อหมุนเวียน คงปล่อยให้เงินคงเหลือในบัญชีมีอยู่ไม่มากนักอยู่เช่นนั้น ทำให้ธนาคารต้องยกยอดคงเหลือจำนวนนั้นขึ้นบัญชีใหม่ทุกงวดการบัญชี หรือไม่ก็ต้องโอนยอดเข้าบัญชีไม่เคลื่อนไหว(Unclaimed Balances) ซึ่งนับวันมีแต่จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และกว่าธนาคารจะโอนเงินฝากนั้นมาเป็นรายได้ของธนาคารได้ ก็ต้องรอจนกว่าจะครบอายุความคือ 10 ปี นับแต่วันที่ลูกค้าฝากครั้งสุดท้าย (ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 350/2476) ทำให้ธนาคารมีภาระมาก ด้วยเหตุนี้จึงมีบางธนาคารกำหนดค่ารักษาบัญชีเป็นรายปีไว้จำนวนหนึ่งซึ่งไม่มากนัก สำหรับเงินฝากที่ลูกค้าไม่มาติดต่อ ทำให้ยอดคงเหลือในบัญชีค่อย ๆ ลดลงทุกปี จนหมด

เป็นการตัดภาระ อย่างไรก็ดี การกำหนดค่ารักษาบัญชีดังกล่าว ธนาคารจะได้แจ้งให้ลูกค้าทราบเมื่อขอเปิดบัญชีและให้เซ็นชื่อรับทราบเงื่อนไขดังกล่าวด้วย เพื่อมิให้มีการถกเถียงกันในภายหลัง

เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาที่ครบกำหนดแล้ว ตามกฎหมายก็มีลักษณะเป็นเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม เงินฝากประเภทนี้ยังมีผู้เข้าใจผิดอยู่มาก โดยถือว่าเป็นเงินฝากประเภทออมทรัพย์บาง เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาบาง ซึ่งทำให้การจ่ายดอกเบี้ยไม่เป็นไปตามอัตราที่กฎหมายกำหนด การที่ถือว่าเงินฝากประเภทนี้เป็นเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม ก็เนื่องจาก เมื่อครบกำหนดการฝากแล้ว ผู้ฝากสามารถจะถอนเงินฝากได้ทุกเวลา ธนาคารจะถือเอาสัญญาการรับฝากที่ได้ทำไว้เดิม หรือใบรับฝาก หรือสมุดคู่ฝากมาใช้บังคับไม่ได้ เนื่องจากสัญญา หรือใบรับฝากเดิมได้สิ้นสุดลงแล้ว ฉะนั้น นับแต่วันครบกำหนดการฝากที่ระบุเป็นต้นไป หากไม่มีเงื่อนไขไว้ว่า เมื่อครบกำหนดถือว่าฝากต่อระบุไว้อย่างชัดเจน และผู้ฝากยังไม่ถอนเงินฝากออกไป ที่ถูกต้องเงินฝากจำนวนนี้จะเปลี่ยนจากประเภทที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาเป็นประเภทที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถามนั่นที

เงินฝากเผื่อเรียก (Deposit at Call) เงินฝากประเภทนี้ปกติจะทำในรูปใบรับฝาก ซึ่งผู้ฝากสามารถจะถอนเงินฝากได้ทุกขณะ ส่วนใหญ่เป็นเงินฝากของธนาคารเพื่อช่วยเหลือธนาคารที่รับฝาก ซึ่งอัตราดอกเบี้ยมักจะสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประเภทอื่น เนื่องจากมีลักษณะเป็นการกู้ยืมระหว่างธนาคาร และกฎหมายได้ยกเว้นไม่ควบคุมอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประเภทนี้ที่ผู้ฝากเป็นธนาคาร

นอกจากนี้ เงินฝากออมทรัพย์ที่ฝากครั้งแรกต่ำกว่า 100 บาท ก็ถือว่าเป็นเงินฝากเผื่อเรียก ทั้งนี้เนื่องจากประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยออกตามความในมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 ข้อ 2 (1) ข. ระบุไว้โดยชัดเจนว่าเงินฝากออมทรัพย์ที่จะจ่ายดอกเบี้ยได้ไม่เกินร้อยละ 4.5 ต่อปี ผู้ฝากต้องฝากครั้งแรกไม่ต่ำกว่า 100 บาท เมื่อไม่เป็นเงินฝากออมทรัพย์ และไม่ใช่เงินฝากที่มีกำหนดระยะเวลา ก็ต้องเป็นเงินฝากเผื่อเรียก อย่างไรก็ดี หากในเวลาต่อมาผู้ฝากเงินนำเงินเข้าบัญชีจนครบ 100 บาท ก็น่าจะถือได้ว่าเป็นเงินฝากออมทรัพย์ ตั้งแต่เริ่มฝากครบ 100 บาท

ในการคิดดอกเบี้ยให้กับเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อหวงถาม ธนาคารอาจจะคิดจากยอดคงเหลือรายวันหรือยอดต่ำสุดของแต่ละเดือนก็ได้ แต่ในปัจจุบันเงินฝากกระแสรายวันธนาคารมักจะไม่คิดดอกเบี้ยให้ เว้นแต่รายใหญ่จึงจะคิดให้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ฝากเงินประเภทนี้มิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหารายได้จากเงินฝาก

(2) เงินฝากออมทรัพย์ (Saving Deposits) คือเงินฝากที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์ของลูกค้า ดังนั้นเงินฝากชนิดนี้จึงไม่ใช้เช็คในการถอน ลูกค้าจะถอนเงินได้โดยเขียนคำสั่งจ่ายในใบถอนเงิน (Saving Deposit Withdrawal Slip) และใช้สมุดคู่ฝาก (Pass book) สำหรับบันทึกรายการฝาก ถอนถอนเงินและยอดเงินฝากคงเหลือ[1]

เงินฝากประเภทนี้ ผู้ฝากจะถอนเงินฝากได้ทุกเวลา ในการถอนเงินฝากตามปกติผู้ฝากต้องไปติดต่อธนาคารด้วยตนเองพร้อมด้วยสมุดคู่ฝาก หากไม่สามารถจะไปได้ด้วยตนเองต้องมอบฉันทะให้ผู้อื่นไปแทน ในการฝากครั้งแรกต้องฝากไม่ต่ำกว่า 100 บาท การที่กำหนดไว้เช่นนี้ก็เพื่อมิให้ธนาคารพาณิชย์รับฝากจากผู้ฝากรายย่อยอันเป็นการดำเนินงานที่ธนาคารออมสินกระทำอยู่ แต่ก็ยังมีการหลีกเลี่ยงกันอยู่บ้างในบางรายซึ่งอาจเป็นเพราะลูกค้าขอร้องก็เป็นได้

การคิดดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์ ธนาคารส่วนใหญ่คิดจากยอดคงเหลือรายวันตามประเพณีของธนาคารพาณิชย์จะนำดอกเบี้ยเข้าบัญชีเงินฝากให้ลูกค้าตอนสิ้นงวดการบัญชีทุกงวด อย่างไรก็ดี ขณะนี้ยังไม่มีกฎหมายกำหนดให้ธนาคารคิดดอกเบี้ยให้ผู้ฝากทุกสิ้นงวด จึงควรจะได้มีการกำหนดให้แน่นอนลงไปว่า ให้คิดดอกเบี้ยงวดการบัญชีละครั้ง ตามที่ถือปฏิบัติอยู่ในขณะนี้ เพื่อป้องกันการเลี่ยงกฎหมายโดยคิดดอกเบี้ยถี่ขึ้น

---

[1] เรื่องเดียวกัน, หน้า 79

เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลา (Fixed หรือ Time Deposits) คือเงินฝากที่ผู้ฝากจะถอนคืนได้เมื่อสิ้นระยะเวลาที่กำหนดไว้ เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลานี้ อาจแบ่งออกเป็นกำหนดระยะเวลา 3 เดือน 6 เดือน 1 ปี หรือเกินกว่า 1 ปีก็ได้[2] เงินฝากประเภทนี้ผู้ฝากตกลงกับธนาคารที่จะฝากเป็นระยะเวลาหนึ่งตามที่ตกลงกัน ตามปกติผู้ฝากจะไม่ถอนเงินฝากก่อนครบกำหนดเว้นแต่ในกรณีที่จำเป็น เพราะการถอนเงินถอนกำหนดที่ได้ตกลงกันไว้ ธนาคารมีสิทธิ์จะไม่ให้ดอกเบี้ย หรืออาจจะไม่ยอมจ่ายเงินคืนให้ก็ได้ เนื่องจากยังไม่ถึงเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ เพราะตามธรรมดาธนาคารจะนำเงินฝากประเภทนี้ไปให้กู้หรือลงทุนหาผลประโยชน์ในระยะยาว ซึ่งให้ผลตอบแทนสูง หากธนาคารเรียกเงินให้กู้หรือเงินลงทุนคืนก่อนครบกำหนด ผลประโยชน์ที่ได้ก็อาจจะได้น้อย ด้วยเหตุนี้ ตามหลักการธนาคารจึงไม่ควรจะแสดงต่อลูกค้าเป็นลายลักษณ์อักษร หรือโฆษณาจูงใจว่า ลูกค้าสามารถถอนเงินฝากประเภทนี้ เมื่อใดก็ได้ และไม่ควรให้ลูกค้าถอนเงินฝากก่อนครบกำหนด เว้นแต่ในกรณีที่จำเป็นเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติ ธนาคารส่วนใหญ่ได้จ่ายดอกเบี้ยให้ลูกค้าในอัตราที่สูงที่สุดเท่าที่จะทำได้ตามกฎหมาย ทั้งยอมให้ถอนก่อนครบกำหนดได้ทุกรายด้วย

เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยออกตามความในมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 มี 4 ประเภท ตามระยะเวลาการฝากคือ

ก. เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาไม่ถึง 3 เดือน

ข. เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลา ตั้งแต่ 3 เดือน แต่ไม่ถึง 6 เดือน

ค. เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลา ตั้งแต่ 6 เดือน แต่ไม่ถึง 12 เดือน

ง. เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลา ตั้งแต่ 12 เดือนขึ้นไป

ถ้าจะแบ่งประเภทเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาตามลักษณะการฝากแล้วอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ การฝากเป็นครั้ง ๆ กับการฝากลักษณะสะสม สำหรับการ

---

[2] เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

ฝากเป็นครั้งนั้น ส่วนใหญ่จะฝากเป็นจำนวนค่อนข้างสูงเป็นครั้ง ๆ เมื่อผู้ฝากมีเงิน ส่วนการฝากลักษณะสะสมเป็นการฝากทุกเดือน ๆ ละเท่า ๆ กัน ตั้งแต่ 50 บาทขึ้นไป ระยะเวลาการฝากมีตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปถึง 10 ปี ซึ่งผิดกับประเภทฝากเป็นครั้ง ที่ส่วนใหญ่มีระยะเวลาไม่เกิน 12 เดือน

การฝากเป็นครั้ง ๆ ในการรับฝากเงินประเภทนี้ แต่เดิมธนาคารจะออกใบรับฝากให้ครั้งละ 1 ฉบับเป็นหลักฐาน ต่อมาได้มีการใช้สมุดคู่ฝากเป็นหลักฐานในการรับฝาก บางธนาคารใช้สมุดคู่ฝาก 1 เล่มต่อการฝาก 1 ครั้ง ซึ่งก็เหมือนกับการออกใบรับฝาก บางธนาคารก็ใช้สมุดคู่ฝากเล่มเดียวในการฝากและถอนทุกครั้งเช่นเดียวกับการรับฝากประเภทออมทรัพย์ กรณีที่เป็นใบรับฝากนั้นจะต้องระบุวันที่รับฝากและวันที่ครบกำหนดอย่างชัดเจน มิใช่ระบุเพียงว่าระยะเวลารับฝาก 3 เดือน 6 เดือน หรือ 12 เดือนขึ้นไป เพราะการระบุดังกล่าวเท่ากับไม่มีระยะเวลาการรับฝากที่แน่นอน อาจเกิดปัญหาในการถอนและการจ่ายดอกเบี้ยได้ สำหรับกรณีที่เป็นสมุดคู่ฝาก โดยเฉพาะที่ใช้ในการฝากและถอนหลาย ๆ ครั้งนั้น จะต้องระบุในสมุดให้ชัดว่าเป็นเงินฝากระยะเวลา 3 เดือน 6 เดือน หรือ 12 เดือน หรือมากกว่านั้น เพื่อมิให้เกิดการสับสนในการถอน และการจ่ายดอกเบี้ย สมุดรับฝากแต่ละประเภทจะต้องไม่ใช้ปนกัน ในการถอนจะต้องถอนทั้งจำนวนที่ฝากในครั้งหนึ่ง ๆ จะถอนเพียงบางส่วนไม่ได้ ถ้าประสงค์จะฝากต่อบางส่วนก็ต้องถือว่าเป็นรายการฝากใหม่ ซึ่งผิดกับกรณีที่เป็นใบรับฝากและสมุดคู่ฝากที่ใช้สำหรับการฝากครั้งเดียว ผู้ฝากสามารถถอนเงินบางส่วนได้โดยธนาคารเพียงแต่สลักหลังในใบรับฝาก หรือสมุดคู่ฝากว่าผู้ฝากได้ถอนเงินออกไปบางส่วน และให้ผู้ฝากลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก ใบรับฝากและสมุดคู่ฝากดังกล่าว แสดงการรับฝากเป็นครั้ง ๆ ไป แม้จะมีการถอนเพียงบางส่วนก็ไม่ทำให้ยุ่งยากหรือสับสน เพราะผู้ฝากต้องนำใบรับฝากมาติดต่อธนาคารทุกครั้ง การถอนเงินฝากก่อนครบกำหนดในกรณีที่ใช้สมุดคู่ฝากในการฝากและถอนหลายครั้ง ผู้ฝากจะเลือกถอนรายการใดก็ได้ เพราะเป็นสิทธิของผู้ฝากที่จะเลือกถอนการฝากที่เสียผลประโยชน์น้อยที่สุด ธนาคารจะขีดฆ่ารายการที่ถอน หรือแสดงไว้ให้เห็นชัดว่าได้ถอนรายการใดออกไป เพื่อสะดวกในการคิดดอกเบี้ยและการถอนในครั้งต่อไป วิธีการปฏิบัติที่กล่าวนี้มิได้มีบทบัญญัติในกฎหมายกำหนดไว้

เป็นเพียงข้อตกลงร่วมกันระหว่างธนาคาร

เมื่อเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาครบกำหนด ผู้ฝากมิได้มาติดต่อธนาคารทันทีว่าจะฝากต่อทั้งเงินฝากและดอกเบี้ย หรือจะฝากเฉพาะเงินฝากแล้วถอนดอกเบี้ยหรือจะถอนทั้งหมด ในกรณีนี้ต้องถือว่าผู้ฝากต้องการถอนทั้งเงินฝากและดอกเบี้ย เพราะระยะเวลาที่ตกลงกันได้สิ้นสุดลงแล้ว จึงไม่มีความผูกพันระหว่างกันต่อไป ถ้าผู้ฝากมาติดต่อขอฝากต่อหลังจากครบกำหนดแล้ว ให้ถือว่ามีการฝากเงินในวันที่มาติดต่อ จะถือว่าฝากต่อนับจากวันครบกำหนดไม่ได้ เพราะเงินฝากที่ครบกำหนดแล้ว ถือว่าเป็นเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม ฉะนั้น ถ้าลูกค้าต้องการจะฝากต่อเฉพาะเงินฝาก หรือรวมดอกเบี้ยด้วย หรือเพื่อตัดปัญหาในเรื่องการถือวันใดเป็นวันฝากใหม่ จึงควรที่ธนาคารจะได้ระบุเป็นเงื่อนไข หรือสัญญาในการรับฝากในทำนองว่า หากครบกำหนดการฝากแล้ว ผู้ฝากไม่มาติดต่อกับธนาคารภายใน 7 วัน หรือกว่านั้น ให้ถือว่าผู้ฝากตกลงฝากต่อไปอีกงวดหนึ่งตามระยะเวลาที่ได้ตกลงกัน เฉพาะเงินฝาก หรือรวมดอกเบี้ยด้วย โดยให้ผู้ฝากลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งในกรณีนี้ถือได้ว่าได้มีการรับฝากตั้งแต่หลังจากวันครบกำหนดเดิมเป็นต้นไป ตัวอย่างเช่น ถ้าเป็นเงินฝากระยะเวลา 12 เดือน รับฝากวันที่ 1 เมษายน 2515 จะครบกำหนดในวันที่ 31 มีนาคม 2516 ผู้ฝากจะมาถอนได้ในวันที่ 1 เมษายน 2516 ฉะนั้นจึงถือว่ามีการฝากต่อวันที่ 1 เมษายน 2516 ซึ่งเป็นวันที่เดียวกับการฝากครั้งแรก

การฝากสะสม เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาที่มีลักษณะการฝากเป็นแบบสะสม คือฝากเดือนละเท่า ๆ กันจนกว่าจะครบกำหนด ปกติธนาคารจะคำนวณดอกเบี้ยไว้ให้เรียบร้อยว่า ถ้าผู้ฝากฝากครบตามระยะเวลาที่กำหนด ลูกค้าจะได้เงินไปทั้งสิ้นเท่าไร เงินฝากประเภทนี้ ถ้ามีระยะเวลาการฝากไว้หลาย ๆ ปี อาจเกิดปัญหาว่าจะคิดดอกเบี้ยทบเป็นเงินฝากได้เมื่อใด เท่าที่ปฏิบัติอยู่ในขณะนี้ จะคิดดอกเบี้ยทบเป็นเงินฝากได้ปีละครั้ง กล่าวคือ ให้ถือการฝากครั้งแรกเป็นเกณฑ์ เมื่อเงินฝากครั้งแรกครบปีเมื่อใดก็คิดดอกเบี้ยครั้งหนึ่ง และดอกเบี้ยนั้นรวมเป็นเงินฝากได้โดยให้คำนวณดอกเบี้ยของการฝากเดือนต่อ ๆ มาด้วย ถ้าการฝากเดือนใดถึงเวลาที่คิดดอกเบี้ยทบเป็นเงินฝากได้ ฝากครบ 3 เดือนแต่ไม่ถึง 6 เดือน ก็คำนวณดอกเบี้ยให้ได้ในอัตราร้อยละ 6 ต่อปี หากฝากครบ 6 เดือน แต่

ไม่ถึง 12 เดือน ก็คำนวณดอกเบี้ยให้ได้ในอัตราร้อยละ 7 ต่อปี แล้วนำรวมเป็นเงินฝาก เพื่อคำนวณดอกเบี้ยในปีต่อไปได้ ดอกเบี้ยที่คำนวณได้นี้ ธนาคารจะจ่ายให้ผู้ฝากก่อนครบกำหนดไม่ได้ เนื่องจากยังไม่ครบกำหนดการฝาก ในกรณีที่ผู้ฝากมาถอนก่อนครบกำหนด ธนาคารจะจ่ายดอกเบี้ยได้สูงสุดเพียงเท่าที่จะพึงจ่ายให้กับเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลา 12 เดือน

ระยะเวลาที่ฝากที่ใช้ในการคำนวณดอกเบี้ยกรณีถอนเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาก่อนครบกำหนด และการจ่ายดอกเบี้ยเมื่อครบกำหนด ตามที่กล่าวข้างต้นนี้เป็นเพียงประเพณีที่ธนาคารถือปฏิบัติอยู่มิได้มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้ จึงเห็นควรจะได้มีการพิจารณาเพิ่มเติมกฎหมายให้อำนาจธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดวิธีการจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาในโอกาสต่อไปเพื่อป้องกันการแข่งขันหาเงินฝากโดยจ่ายดอกเบี้ยสูงสิ้น

2. ดอกเบี้ยที่พึงจ่ายได้สำหรับเงินฝาก

ตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 ได้ให้อำนาจธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากไว้ดังนี้ "(1) อัตราสูงสุดสำหรับดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์พึงจ่ายสำหรับเงินฝากแต่ละประเภท ในกรณีที่ให้ผู้ฝากเงินได้รับเงินหรือทรัพย์สินอื่นใดเนื่องจากการฝากเงินนอกจากดอกเบี้ย ให้ถือว่าเงินหรือทรัพย์สินที่ให้แก่กันนั้นเป็นดอกเบี้ยด้วย" จากบทบัญญัติของกฎหมายให้อำนาจธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากแต่ละประเภทเท่านั้น และจากบทบัญญัติของมาตรา 4 ได้ระบุประเภทเงินฝากไว้ 2 ประเภท คือประเภทที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม และประเภทที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลา มิได้ให้อำนาจยกเว้น หรือกำหนดอัตราดอกเบี้ยตามประเภทผู้ฝาก แต่ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยออกตามความในมาตรา 14 ลงวันที่ 30 มกราคม 2517 ข้อ 2 (1) ได้ระบุยกเว้นอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดไม่ใช้บังคับกับเงินฝากระหว่างธนาคาร ซึ่งเท่ากับยกเว้นไม่ใช้บังคับในกรณีที่ผู้ฝากเป็นธนาคาร เพราะเงินฝากระหว่างธนาคารก็คง

ต้องอยู่ในประเภทเงินฝากทั้ง 2 ประเภทนั้น อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการฝากเงินระหว่างธนาคารแล้ว ปกติส่วนใหญ่จะเป็นเงินให้กู้ระหว่างธนาคารเพื่อช่วยเหลือกันมิใช่เงินฝากที่แท้จริง จึงไม่ควรอยู่ในบังคับเรื่องเงินฝาก และการยกเว้นดังกล่าวก็เป็นประโยชน์แก่ธนาคารเอง จึงไม่มีใครคัดค้าน การระบุยกเว้นไว้เป็นการเหมาะสมตามข้อเท็จจริงแล้ว

ในกรณีที่ให้ผู้ฝากได้รับเงินหรือทรัพย์สินอื่นใดเนื่องจากการฝากเงินนอกจากดอกเบี้ย กฎหมายให้ถือว่าเป็นดอกเบี้ยด้วย การที่กฎหมายระบุเพียงว่า "ให้ผู้ฝากได้รับ" เป็นช่องทางให้หลีกเลี่ยงกันได้มากโดยการจ่ายให้บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น จ่ายให้ผู้ชักนำลูกค้า เป็นต้น แต่ถ้าหากว่า เงินหรือทรัพย์สินอื่นที่จ่ายให้ผู้ชักนำลูกค้าได้ตกไปยังผู้ฝากไม่ว่าจะด้วยวิธีใดในที่สุด ก็ถือได้ว่าเป็นดอกเบี้ยเงินฝาก หากเกินกว่าอัตราที่กำหนดก็ถือได้ว่า ปฏิบัติฝ่าฝืนกฎหมาย นอกจากนี้ หากผู้ชักนำเป็นกรรมการ พนักงาน หรือลูกค้าของธนาคาร ธนาคารจะจ่ายเงินหรือทรัพย์สินให้เป็นค่านายหน้า หรือเป็นค่าตอบแทนสำหรับหรือเนื่องแต่การรับฝากเงินนอกจากบำเหน็จ เงินเดือน เงินรางวัล และเงินเพิ่มอย่างอื่นบรรดาที่พึงจ่ายตามปกติไม่ได้ เพราะมาตรา 12(8) ได้บัญญัติห้ามไว้โดยชัดแจ้ง ค่าตอบแทนที่จ่ายให้นี้ไม่ว่าจะเรียกอย่างไร เช่น โบนัส เป็นต้น หากการจ่ายผูกพันอยู่กับการรับฝากเงินแล้ว ธนาคารจะจ่ายให้ไม่ได้ ถ้ามีการจ่ายก็ถือว่าฝ่าฝืนกฎหมายเช่นเดียวกัน แม้ว่าผลตอบแทนที่จ่ายให้กรรมการ พนักงาน หรือลูกจ้างในกรณีนี้ เมื่อรวมกับดอกเบี้ยที่จ่ายให้ผู้ฝากแล้วจะไม่เกินอัตราที่กำหนดก็ตาม

การที่กฎหมายบัญญัติให้ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากให้ธนาคารถือปฏิบัติก็เพื่อมิให้ธนาคารแข่งขันกันรับฝากเงินด้วยการเสนอดอกเบี้ยในอัตราที่สูงขึ้นไป ซึ่งจะทำให้ต้นทุนของเงินทุนอยู่ในระดับสูง อัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดด้วยความเห็นชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับหลังที่สุด ลงวันที่ 30 มกราคม 2519 ต้องไม่เกินอัตราดังต่อไปนี้

(1) ร้อยละ 0.01 ต่อปี สำหรับเงินฝากตามประเภทที่กล่าวไว้ในข้อ 1 (1) อันได้แก่เงินฝากกระแสรายวัน (Current Account) เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้น

ระยะเวลาที่ครบกำหนดแล้ว และเงินฝากเมื่อเรียก(Deposit at Call)และสำหรับเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาไม่ถึง 3 เดือน การที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยในอัตราต่ำเช่นนี้ เนื่องจากผู้ฝากมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในธุรกิจ หรือให้ธนาคารช่วยเก็บรักษา มิได้หวังดอกเบี้ย และธนาคารก็หาผลประโยชน์จากเงินฝากประเภทนี้ได้น้อย จึงไม่จำต้องให้ดอกเบี้ยก็ได้ แต่กฎหมายให้อำนาจธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุด ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงกำหนดอัตราดังกล่าว อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติธนาคารส่วนใหญ่ก็มิได้คิดดอกเบี้ยให้อยู่แล้ว จึงเห็นว่าไม่จำต้องแก้กฎหมายให้ยุ่งยาก

(2) ร้อยละ 4.5 ต่อปี สำหรับเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถามประเภทออมทรัพย์ ซึ่งฝากครั้งแรกไม่ต่ำกว่า 100 บาท และสำหรับเงินฝากออมทรัพย์ที่ฝากครั้งแรกไม่ถึง 100 บาท แต่ได้ฝากครบ 100 บาทแล้ว แม้เงินฝากประเภทนี้จะต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถามเช่นเดียวกับ (1) ก็ตาม แต่ปกติผู้ฝากไม่ใคร่จะถอนเงินฝากบ่อยนัก และเพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์ของประชาชนจึงได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยให้สูงกว่าประเภทตาม (1)

(3) ร้อยละ 6 ต่อปี สำหรับเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาตั้งแต่ 3 เดือน แต่ไม่ถึง 6 เดือน

(4) ร้อยละ 7 ต่อปี สำหรับเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาตั้งแต่ 6 เดือน แต่ไม่ถึง 12 เดือน

(5) ร้อยละ 8 ต่อปี สำหรับเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาตั้งแต่ 12 เดือน ขึ้นไป

แม้ธนาคารแห่งประเทศไทยจะได้ถือเคร่งครัดว่า เงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลานั้น จะถอนคืนได้โดยได้รับดอกเบี้ยตามประเภทที่กำหนดก็ต่อเมื่อครบระยะเวลา 3 เดือน 6 เดือน และ 12 เดือน และได้ออก(Ruling) เวียนให้ธนาคารพาณิชย์ทราบทั่วกันตั้งแต่ 23 กรกฎาคม 2505 แต่ในทางปฏิบัติธนาคารแห่งประเทศไทยก็ได้อะลุ่มอล่วยด้วยความเห็นใจว่า ผู้ฝากที่นำเงินมาฝากธนาคารประเภท 12 เดือน และจำเป็นต้องถอนเงินก่อนระยะเวลาที่กำหนดนั้น ได้ฝากเงินไว้กับธนาคารชั่วระยะหนึ่งแล้ว เมื่อธนาคารพาณิชย์จ่ายดอกเบี้ยให้ในอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับเงินฝากระยะเวลา 3 เดือน หรือ 6

เดือน เท่าที่ฝากจริง ก็มิได้คิดใจเอาผิดแก่ธนาคารพาณิชย์ ฉะนั้นตามความเป็นจริง ดอกเบี้ยเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาตาม (3) (4) และ (5) นั้น ผู้ฝากจะต้องฝากจนครบกำหนดตามระยะเวลาที่ตกลงกัน หากถูกล้วถอนก่อนครบกำหนด ธนาคารมีสิทธิจะไม่จ่ายดอกเบี้ย หรือต้นเงินคืนให้ก็ได้ และถ้าธนาคารจะจ่ายดอกเบี้ยให้กับผู้ฝากก็จ่ายได้สูงสุดเพียงเท่าที่กำหนดตามระยะเวลาที่ฝากจริงเท่านั้น เช่น เงินฝาก 12 เดือน แต่ฝากไว้ 2 เดือน ผู้ฝากก็ถอนเงินออกไป ธนาคารจะจ่ายดอกเบี้ยได้สูงสุดเพียงร้อยละ 0.01 ต่อปี เพราะระยะเวลาที่ฝากไม่ถึง 3 เดือน ถ้าเงินฝากดังกล่าวฝากได้ 3 เดือน ก็จ่ายดอกเบี้ยได้ร้อยละ 6 ต่อปี ถ้าฝากครบกำหนด 6 เดือน หรือฝากได้ 8 เดือน แล้วถอน ก็จ่ายดอกเบี้ยได้ร้อยละ 7 ต่อปี ถ้าฝากครบ 12 เดือน ก็จ่ายดอกเบี้ยได้ร้อยละ 8 ต่อปี

ในกรณีที่ผู้ฝากมาถอนเงินหลังจากวันครบกำหนด การจ่ายดอกเบี้ยจะต้องคำนวณเป็น 2 ช่วง และ 2 กรณี คือ กรณีที่ 1 ไม่มีเงื่อนไขการฝากต่อไว้ หรือมีเงื่อนไขการฝากต่อเฉพาะเงินฝากเดิม ดอกเบี้ยไม่ได้ฝากต่อ และกรณีที่ 2 มีเงื่อนไขการฝากต่อทั้งเงินฝากและดอกเบี้ย สมมุติว่า นาย ข ได้ฝากเงินไว้กับธนาคารประเภทที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลา 12 เดือน จำนวน 100,000 บาท เมื่อครบ 18 เดือน(548 วัน) นาย ข ได้มาติดต่อธนาคารขอถอนเงินฝากและดอกเบี้ย การคำนวณดอกเบี้ยเงินฝากจะเป็นดังนี้

กรณีที่ 1 ดอกเบี้ยเงินฝากสำหรับระยะเวลา 12 เดือน $\frac{8}{100} \times 100,000 = 8,000.00$

ดอกเบี้ยเงินฝากสำหรับระยะเวลา 6 เดือน (183วัน) หลังจากวันครบกำหนด (อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 7 ต่อปี เงินฝากเท่าเดิม) $\frac{7}{100} \times \frac{183}{365} \times 100,000 = 3,509.59$

รวมดอกเบี้ย 11,509.59

กรณีที่ 2 ดอกเบี้ยเงินฝากสำหรับระยะเวลา 12 เดือน $\frac{8}{100} \times 100,000 = 8,000.00$

ดอกเบี้ยเงินฝากสำหรับระยะเวลา 6 เดือน (183 วัน) หลังจากวันครบกำหนด(อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 7 ต่อปี เงินฝาก 100,000 + 8,000 = 108,000) $\frac{7}{100} \times \frac{183}{365} \times 108,000 = 3,790.36$

รวมดอกเบี้ย 11,790.36

แม้ว่ากฎหมายจะได้กำหนดระยะเวลาการฝากเป็นเดือน แต่การนับระยะเวลาการฝากเป็นเดือนคงทำเพื่อหาอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดเท่านั้น ในการนับระยะเวลาการฝากเพื่อคำนวณดอกเบี้ยจะต้องนับเป็นวันและให้ถือ 365 วัน เป็น 1 ปี ดังกรณีตัวอย่างข้างต้น ดอกเบี้ยที่ได้จากวิธีการคำนวณตามตัวอย่างข้างต้น เป็นดอกเบี้ยสูงสุดที่ธนาคารจะจ่ายได้ หากธนาคารจะคำนวณด้วยวิธีการอื่นซึ่งสะดวกกว่าแล้ว ดอกเบี้ยที่คำนวณได้ไม่สูงกว่าที่คำนวณได้ตามวิธีดังกล่าว ก็เป็นอันใช้ได้ บางธนาคารถ้าผู้ฝากถอนก่อนครบกำหนดได้คำนวณดอกเบี้ยโดยนับระยะเวลาเป็นเดือน เศษของเดือนไม่คิดดอกเบี้ยให้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการลงโทษ

สำหรับเงินฝากที่ระยะเวลาการรับฝากมากกว่า 12 เดือน ธนาคารจะจ่ายดอกเบี้ยได้เมื่อครบกำหนดเท่านั้น เช่น เงินฝาก 18 เดือน ธนาคารจะจ่ายดอกเบี้ยให้ในอัตราร้อยละ 8 เมื่อครบปี และเมื่อครบกำหนดจ่ายอีกครั้งหนึ่งในอัตราเดิมไม่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากการจ่ายดอกเบี้ยให้เมื่อครบ 12 เดือน ก่อนครั้งหนึ่ง เท่ากับว่าธนาคารจ่ายดอกเบี้ยเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดเพราะเงินที่จ่ายให้ก่อนนี้ ผู้ฝากสามารถนำมาฝากต่อ หรือนำไปหาผลประโยชน์ได้ เป็นการให้ประโยชน์แก่ผู้ฝากซึ่งถือได้ว่าเป็นดอกเบี้ย

สมมุติว่าเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลา 18 เดือน(548 วัน) จำนวน 100,000 บาท เมื่อครบกำหนด ผู้ฝากขอถอนเงินฝากและดอกเบี้ย การคำนวณดอกเบี้ยจะเป็นดังนี้

ดอกเบี้ยเงินฝากสำหรับระยะเวลา 18 เดือน(548 วัน)

$$= \frac{8}{100} \times \frac{548}{365} \times 100,000$$

$$= 12,010.96 \text{ บาท}$$

ข้อที่น่าสังเกตก็คือเงินฝากที่มีระยะเวลาการฝากเกินกว่า 12 เดือน กับเงินฝาก 12 เดือน แม้ว่าระยะเวลาการฝากจริงจะเท่ากัน แต่อัตราดอกเบี้ยจะไม่เท่ากัน ดังตัวอย่างที่แสดงข้างต้นนี้ ทั้งนี้เนื่องจากการคำนวณดอกเบี้ยใช้อัตราต่างกัน และมีวิธีการคำนวณต่างกันด้วย

(6) ร้อยละ 12 ต่อปี สำหรับเงินฝากที่เป็นเงินตราต่างประเทศ ซึ่งเจ้าหน้าที่งานควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินมีคำสั่งยกเว้นโดยทั่วไปหรือโดยเฉพาะ ไม่ต้องขายเงินตราต่าง

ประเทศนั้นแก่ธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารรับอนุญาต หรือบุคคลรับอนุญาตภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ได้มา การที่กฎหมายกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่เป็นเงินตราต่างประเทศสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยที่เป็นเงินบาท เนื่องจากอัตราดอกเบี้ยในต่างประเทศหลายประเทศรวมทั้งตลาดยูโร-ดอลลาร์ อยู่ในอัตราที่สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยในประเทศไทย ถ้ากำหนดอัตราดอกเบี้ยของเงินฝากที่เป็นเงินตราต่างประเทศให้เท่ากับเงินฝากที่เป็นเงินบาทแล้ว จะไม่มีใครฝากเงินตราต่างประเทศไว้กับธนาคารในประเทศไทย ดังนั้นการกำหนดอัตราให้สูงขึ้นจึงเป็นการรักษาปริมาณเงินฝากที่เป็นเงินตราต่างประเทศให้คงฝากกับธนาคารในประเทศ และยังเป็นการชักจูงให้ผู้ที่อยู่นอกประเทศนำเงินตราต่างประเทศมาฝากในประเทศ ซึ่งทำให้ธนาคารในประเทศได้เงินตราต่างประเทศมาขยายการให้กู้ยืมและให้เครดิตและลงทุนในทางที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจและการค้าของประเทศ

เงินฝากที่เป็นเงินตราต่างประเทศนี้ ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับนี้มิได้กำหนดว่าต้องเป็นเงินฝากประเภทใด ดังนั้นธนาคารจึงจ่ายดอกเบี้ยได้ถึงร้อยละ 12 ต่อปี ทั้งเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาและเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม

บุคคลที่จะมีเงินตราต่างประเทศได้ ตามหลักทั่วไปถือว่าต้องเป็นผู้ที่มีถิ่นที่อยู่นอกประเทศไทย (Non-Resident) ฉะนั้นธนาคารจะรับฝากเงินตราต่างประเทศจากผู้ที่มีภูมิลำเนาในประเทศไม่ได้ เพราะบุคคลที่อยู่ในประเทศไทยจะต้องขายเงินตราต่างประเทศที่มีอยู่ให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารพาณิชย์ หรือบุคคลรับอนุญาตภายใน 7 วันนับแต่วันที่ได้มา เว้นแต่ผู้มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย ได้รับยกเว้นโดยทั่วไปให้ฝากเงินตราต่างประเทศกับธนาคารในประเทศได้อันได้แก่

ก. ผู้เดินทางผ่านเฉพาะเงินที่ส่งตามเข้ามา

ข. สถานทูตต่างประเทศ

ค. สำนักงานชำนัญพิเศษแห่งองค์การสหประชาชาติ

ง. องค์การสนธิสัญญาร่วมกันป้องกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จ. หน่วยทหารอเมริกัน และทหารอเมริกันฝากเงินตราต่างประเทศกับ Military Finance Facilities.

๖. สถาบันพิเศษที่ได้รับยกเว้นโดยสนธิสัญญา เช่น SEAMES เป็นต้น และผู้ที่ได้รับยกเว้นเฉพาะรายให้ฝากเงินตราต่างประเทศกับธนาคารในประเทศได้ ซึ่งอาจได้แก่

(ก) บริษัทในประเทศไทยที่ได้เงินตราต่างประเทศจากการลงทุนหรือเงินกู้ยืม และจะใช้เงินนั้นชำระค่าเครื่องจักรและบริการในต่างประเทศ

(ข) พนักงานสถานทูตต่างประเทศ พนักงานองค์การสหประชาชาติและองค์การชำนัญพิเศษที่เป็นชาวต่างประเทศ และได้รับเงินเดือนเป็นเงินตราต่างประเทศ

(ค) พนักงานชาวต่างประเทศที่ได้รับเงินเดือนเป็นเงินตราต่างประเทศในองค์การ หรือสถาบันที่ได้รับยกเว้น โดยสนธิสัญญาไม่ต้องขายเงินตราต่างประเทศ เช่น SEAMES เป็นต้น

(ง) คนไทยที่มีภูมิลำเนาและรายได้ในต่างประเทศ

(จ) ชาวต่างประเทศอื่น ๆ ที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ประสงค์จะโอนเงินที่ตนมีอยู่ในต่างประเทศเข้ามาฝากในประเทศไทย

ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับลงวันที่ 30 มกราคม 2517 ได้ยกเว้นไม่ใช้บังคับแก่เงินฝากระหว่างธนาคาร ฉะนั้น เงินฝากระหว่างธนาคารด้วยกันจะจ่ายดอกเบี้ยในอัตราเท่าใดก็ได้ นอกจากนี้ธนาคารยังอาจจ่ายเงินหรือทรัพย์สินอื่นใดให้กับผู้ชักจูงหรือผู้แนะนำ หรือผู้ติดต่อหาเงินฝากระหว่างธนาคารได้ด้วย เงินฝากระหว่างธนาคารที่ได้รับยกเว้นนี้ หมายรวมถึง เงินฝากของธนาคารอื่น ๆ ด้วย มิได้เฉพาะธนาคารพาณิชย์เท่านั้น หากเป็นเงินฝากของธนาคารออมสิน หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรก็ได้รับยกเว้น

อัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่กำหนด ได้ยกเว้นสำหรับเงินฝากธนาคารเท่านั้น มิได้ยกเว้นให้กับบุคคลใดอีก แม้ว่าจะเป็นเงินฝากของพนักงานธนาคาร หรือเจ้าหน้าที่ของธนาคารก็มิได้รับการยกเว้น เพราะอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวใช้บังคับโดยทั่วไป เมื่อมิได้มีการยกเว้นไว้ก็ถือว่าอยู่ในข่ายที่จะต้องปฏิบัติตาม นอกจากนี้เงินฝากของพนักงานก็ปนอยู่กับเงินฝากของคนอื่นด้วยมิได้แยกต่างหาก แต่อย่างไรก็ดี เงินที่ธนาคารออกให้พนักงาน หรือเงินที่หักจากเงินเดือนพนักงานของธนาคารเป็นเงินสะสมโดยจะจ่ายให้เมื่อออกจากงาน ธนาคารจะจ่าย

ดอกเบี้ยให้สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากได้ ทั้งนี้เนื่องจากเงินสะสมมิใช่เงินฝาก แต่เป็นการให้ผลประโยชน์แก่พนักงาน

การที่จะถือว่าธนาคารฝ่าฝืนกฎหมายในการจ่ายดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดนั้น ธนาคารจะต้องจ่ายให้กับลูกค้าไปแล้วจริง ๆ หากธนาคารยังมิได้จ่ายเพียงแต่คำนวณดอกเบี้ยไว้เพื่อให้รายจ่ายดอกเบี้ยในแต่ละงวดการบัญชีใกล้ความจริงที่สุด แล้วเข้าบัญชีผู้ฝากไว้โดยมิได้แจ้งให้ผู้ฝากทราบ หรือผู้ฝากยังไม่มีสิทธิถอนเงินฝากออกไป แม้อัตราดอกเบี้ยที่คำนวณจะสูงกว่าอัตราที่ลูกค้าควรจะได้ถ้าลูกค้าถอนในขณะที่คิดดอกเบี้ยให้ก็ถือว่ายังไม่ผิดกฎหมาย แต่ทั้งนี้ ถ้าผู้ฝากมาถอนเงินจริงในเวลานั้น ดอกเบี้ยเงินฝากที่จะจ่ายให้จะต้องลดลงมาเท่าที่กฎหมายยอมให้จ่ายได้

3. เช็คคืน

ในการรับฝากเงินที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถามประเภทบัญชีกระแสรายวัน(Current Account) ซึ่งมีทั้งเงินรับฝากและเงินที่ให้เบิกเกินบัญชี อาจก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่ธนาคารได้ในเรื่องเช็คคืน การคืนเช็คของธนาคารให้แก่ผู้ทรง อาจจะด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น เช็คลงวันที่ล่วงหน้า จำนวนเงินที่เป็นตัวเลขและตัวหนังสือไม่ตรงกัน เป็นต้น การคืนด้วยเหตุผลดังกล่าวเป็นเพราะความพลั้งเผลอของผู้สั่งจ่าย หรือผู้ทรง ไม่ค่อยจะเกิดปัญหาเท่าไรนัก แต่ที่เป็นปัญหาก็คือการคืนด้วยเหตุผลไม่มีเงินในบัญชีหรือเงินในบัญชีไม่พอจ่าย เมื่อลูกค้าสั่งจ่ายเช็คทั้ง ๆ ที่เงินในบัญชีไม่พอจ่าย หรือได้เบิกเงินเกินบัญชีจนเต็มวงเงินแล้ว ธนาคารจำต้องคืนเช็คนั้นให้แก่ผู้ทรง ในขั้นแรกธนาคารอาจจะระบุเหตุผลในการคืนเช็ค เพื่อเป็นการรักษาหน้าของลูกค้าว่า "โปรดติดต่อผู้สั่งจ่าย" (ในกรณีเงินในบัญชีไม่พอจ่าย) หรือ "ยังไม่มีการตกลงกับธนาคาร" (ในกรณีที่ลูกหนี้เบิกเงินเกินบัญชีเต็มจำนวนที่ตกลงแล้ว) หากต่อมายังปรากฏว่าลูกค้าสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินทออีก ธนาคารควรจะระบุเหตุผลว่า "เงินในบัญชีไม่พอจ่าย" และเมื่อเดือนใดลูกค้ามีเช็คคืนเพราะไม่มีเงินรวมกันถึง 3 ฉบับ ควรจะได้มีหนังสือเรียกให้ลูกค้ามาปิดบัญชี หรือในกรณีที่เป็นลูกหนี้เงินเบิกเกินบัญชีควรจะได้เรียกหนี้คืนเสีย แต่เท่าที่ปฏิบัติกันอยู่ในขณะนี้ มีบางธนาคารเท่านั้นที่ถือตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวโดย

เคร่งครัด ขนาดารส่วนใหญ่ยังคงให้ความช่วยเหลือลูกค้าด้วยเหตุผลอื่นซึ่งมิใช่เหตุผล 3 ประการข้างต้นอีกว่าเป็นเหตุผลเนื่องจากเงินในบัญชีไม่พอจ่าย ดังได้กล่าวมาแล้ว เพื่อมิให้ลูกค้าหนีไปเปิดบัญชีกับธนาคารอื่น เพราะขณะนี้การแข่งขันกันในการหาลูกค้าเงินฝากมีมากขึ้น เนื่องจากมีการขยายสาขากันมากซึ่งก็น่าเห็นใจธนาคารอยู่บ้าง และการระบุเหตุผลว่าเงินในบัญชีไม่พอจ่าย ผู้สั่งจ่ายอาจได้รับโทษตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คได้ ซึ่งก็น่าให้ความช่วยเหลือเช่นกัน แต่ทั้ง 2 กรณี ธนาคารก็ควรจะให้เหตุผลที่ทำให้เข้าใจว่า เงินในบัญชีไม่พอจ่าย การให้เหตุผลที่อยู่ในข่ายไม่มีเงิน สำนักหักบัญชีจะบันทึกสถิติเช็คคืนเพราะไม่มีเงินไว้เป็นประจำเดือน โดยเก็บปริมาณเช็คที่สำนักงานธนาคารแต่ละแห่งรับเข้าผ่านสำนักหักบัญชี ปริมาณเช็คคืนเพราะไม่มีเงิน อัตราร้อยละของเช็คคืนเพราะไม่มีเงินต่อปริมาณเช็คที่สำนักงานธนาคารรับเข้า จำนวนเงินตามเช็ครับเข้า จำนวนเงินตามเช็คที่คืนเพราะไม่มีเงิน ร้อยละของจำนวนเงินตามเช็คคืนเพราะไม่มีเงินต่อจำนวนเงินตามเช็ครับเข้า พร้อมทั้งจัดลำดับธนาคารที่มีเช็คคืนมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ทั้งจำนวนฉบับและจำนวนเงิน แล้วส่งรายงานนี้ไปให้ธนาคารต่าง ๆ ทราบ เป็นการชี้ให้เห็นถึงการควบคุมในเรื่องเช็คคืนเพราะไม่มีเงินของแต่ละธนาคารและแต่ละสำนักงาน สำนักงานใดที่มีจำนวนเช็คคืนเพราะไม่มีเงินเป็นจำนวนสูง ปกติคือร้อยละ 2 ของปริมาณและจำนวนเงินตามเช็ครับเข้า ก็จะถูกสำนักงานใหญ่กำชับให้ลดปริมาณเช็คคืนให้น้อยลง เพื่อมิให้ปริมาณเช็คคืนเพราะไม่มีเงินของธนาคารนั้นอยู่ในลำดับต้น ๆ ด้วย— เหตุนี้สำนักงานธนาคารที่มีเช็คคืนเพราะไม่มีเงินจำนวนสูงจึงพยายามระบุเหตุผลในการคืนเช็คด้วยเหตุผลอื่น ซึ่งมิใช่เหตุผลเพราะไม่มีเงิน เพื่อช่วยเหลือลูกค้าและเป็นการลดปริมาณเช็คคืนเพราะไม่มีเงินของสำนักงานนั้นด้วย เหตุผลที่ใช้กันส่วนมากได้แก่ "ยังรอเรียกเก็บเงินอยู่ โปรดนำมาขึ้นใหม่" ซึ่งตามหลักการจะใช้เหตุผลนี้ได้ต่อเมื่อในวันที่คืนเช็คนั้น ลูกค้าได้นำเช็ค หรือดราฟท์ของธนาคารอื่น หรือของธนาคารเดียวกันแต่ต่างสำนักงานมาเข้าบัญชี แต่ยังไม่ทราบผลการเรียกเก็บเงิน และจำนวนเงินตามเช็ค หรือดราฟท์ที่เรียกเก็บรวมกับเงินคงเหลือในบัญชีจะต้องพอ หรือสูงกว่าจำนวนเงินตามเช็คที่ลูกค้าสั่งจ่าย หากยอดรวมดังกล่าวไม่พอกับจำนวนเงินตามเช็คที่สั่งจ่าย ก็ไม่ควรจะใช้เหตุผลนี้ เพราะแม้จะเรียกเก็บเงินได้ ก็ยังไม่พออยู่ดี จึงควรให้เหตุผลอื่น

แสดงว่าไม่มีเงิน เหตุผลอีกข้อหนึ่งในการคืนเช็คที่ยากแก่การพิสูจน์ได้ก็คือ "ลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายไม่เหมือนตัวอย่างที่ให้ไว้กับธนาคาร" ผู้ทรงเช็คไม่มีทางทราบได้ว่าเช็คนั้นไม่มีเงิน ด้วยวิธีการเลี่ยงเหตุผลในการคืนเช็คเพราะไม่มีเงินดังกล่าวจึงทำให้สถิติเช็คคืนเพราะไม่มีเงินของสำนักหักบัญชีไม่ถูกต้องตามความจริง

การให้เหตุผลในการคืนเช็คเพื่อช่วยเหลือลูกค้าเป็นครั้งคราวนั้น เห็นว่าธนาคารควรจะกระทำได้ เพื่อรักษาลูกค้าไว้ แต่ในกรณีที่ลูกค้ามีเช็คคืนเพราะไม่มีเงินบ่อย ๆ ก็ควรจะได้ระงับการให้ความช่วยเหลือและเรียกลูกค้ามาตักเตือน หากไม่เชื่อฟังก็ควรจะเรียกให้มาปิดบัญชีเสีย เพราะการให้ความช่วยเหลือลูกค้าอยู่เรื่อย ๆ ลูกค้าก็ยิ่งได้ใจ ทำให้ปริมาณเช็คคืนยิ่งสูง อาจทำให้ประชาชนทั่วไปไม่เชื่อถือเช็คของธนาคารนั้นได้เนื่องจากรับเช็คมาแล้วขึ้นเงินไม่ได้ ซึ่งจะทำให้ลูกค้าที่ดี ๆ และรักษาชื่อเสียงของตนอาจไม่อยากฝากเงินกับธนาคารนั้นด้วย และยิ่งธนาคารหลายแห่งให้ความช่วยเหลือลูกค้าในเรื่องเช็คคืนมากโดยไม่พยายามกำจัดลูกค้าที่ไม่ดีให้หมดไป ในที่สุดอาจจะไม่มีใครยอมรับเช็คในการชำระหนี้ ซึ่งจะทำให้การค้าขายต้องยุ่งยากในการรับเงินสด ด้วยเหตุนี้ธนาคารจึงควรจะได้ร่วมมือกันขจัดลูกค้าที่ชอบสั่งจ่ายเช็คโดยมีเงินในบัญชีไม่พอด้วยวิธีการดังนี้

(1) ในการเปิดบัญชีเงินฝากของลูกค้ารายใหม่ ควรจะได้กำหนดจำนวนเงินฝากครั้งแรกให้สูงพอสมควร เพื่อมิให้ลูกค้าที่ขัดสนด้านการเงินมาเปิดบัญชีและควรจะได้มีบุคคลที่เชื่อถือได้แนะนำด้วย นอกจากนี้ ก่อนที่จะยอมให้เปิดบัญชีควรจะได้ตรวจสอบชื่อผู้ขอเปิดบัญชีกับรายชื่อผู้ที่ถูกปิดบัญชีจากธนาคารอื่น ซึ่งสมาคมธนาคารไทยได้จัดทำขึ้นเพื่อให้แน่ใจว่าเป็นลูกค้าที่ดี

(2) ในการจ่ายเช็คให้ลูกค้าใหม่ ควรจะจ่ายให้น้อยฉบับก่อน อาจเป็น 10 ฉบับหรือน้อยกว่านั้นแล้วแต่จะพิจารณาเห็นสมควร และติดตามดูการใช้เช็คของลูกค้าว่าเป็นอย่างไร หากปฏิบัติตามด้วยดี ก็พิจารณาจ่ายเช็คในคราวต่อไปได้มากขึ้น สำหรับผู้ที่มีเช็คคืนเพราะไม่มีเงินบ่อยครั้ง ก็ควรจ่ายเช็คให้น้อยฉบับด้วย และติดตามดูแลการใช้เช็คของลูกค้าว่าได้มีเช็คกลับมาผ่านบัญชีมากพอสมควรก่อนจ่ายสมุดเช็คเล่มใหม่ให้ไป

(3) พิจารณาปิดบัญชีลูกค้าผู้สั่งจ่ายเช็คไม่มีเงิน หรือเงินในบัญชีไม่พอจ่ายเป็นประจำ

ในกรณีที่เป็นลูกหนี้เงินเบิกเกินบัญชี ควรระงับการต่ออายุสัญญาและเรียกหนี้คืน พร้อมกับแจ้งชื่อลูกค้าที่ถูกปิดบัญชีให้สมาคมธนาคารไทยทราบด้วย เพื่อรวบรวมแจ้งให้ธนาคารอื่นทราบต่อไป

ปัจจุบัน เช็คยังไม่เป็นที่ยอมรับกันกว้างขวางเหมือนในต่างประเทศ เพราะการสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินหรือเงินในบัญชีไม่พอจ่ายยังมีอยู่มาก ทั้งนี้เพราะความร่วมมือระหว่างธนาคารยังมีน้อย และกฎหมายที่มีอยู่ก็ไม่อาจจะเอาผิดกับธนาคารที่มีเช็คคืนเพราะไม่มีเงินจำนวนสูง และธนาคารที่ให้เหตุผลในการคืนเช็คไม่ตรงกับความเป็นจริงได้ ด้วยเหตุนี้ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงได้มีหนังสือแจ้งให้ธนาคารทุกธนาคารทราบว่า ธนาคารแห่งประเทศไทยด้วยความเห็นชอบของกระทรวงการคลังจะไม่อนุญาตให้ธนาคารที่มีเช็คคืนเพราะไม่มีเงินสูงเปิดสาขาในเขตสำนักหักบัญชีกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้น โดยจะถือปฏิบัติตั้งแต่งวดการพิจารณาคำขออนุญาตเปิดสาขาสิ้นสุดวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2517 เป็นต้นไป ตามหลักเกณฑ์ดังนี้

(1) ธนาคารที่มีจำนวนเช็คคืนเพราะไม่มีเงินในอัตราส่วนต่อจำนวนเช็คที่ธนาคารนั้นรับเข้าผ่านสำนักหักบัญชีในปีใดสูงกว่าอัตราที่กำหนด จะไม่ได้รับการพิจารณาคำขออนุญาตเปิดสาขาในเขตสำนักหักบัญชีกรุงเทพมหานครในงวดการพิจารณาในปีต่อไป

(2) อัตราส่วนเช็คคืนเพราะไม่มีเงินต่อจำนวนเช็ครับเข้าผ่านสำนักหักบัญชีที่ที่ทางกำหนดนั้น ธนาคารควรมีปริมาณเช็คคืนเพราะไม่มีเงินไม่เกินกว่าร้อยละ 2.00 ของเช็ครับเข้าผ่านสำนักหักบัญชี แต่โดยที่เป็นระยะเริ่มแรกที่ถือปฏิบัติจึงได้ให้เวลาธนาคารได้ปรับปรุงตัวเองโดยกำหนดอัตราส่วนดังกล่าวไว้ร้อยละ 3.50 ในปีแรก แล้วค่อย ๆ ลดลงตามลำดับดังนี้

ปี	อัตราส่วนจำนวนฉบับของเช็คคืนเพราะไม่มีเงินต่อเช็ครับเข้าผ่านสำนักหักบัญชีถัวเฉลี่ยแต่ละปี
2516	ไม่เกินร้อยละ 3.50
2517	ไม่เกินร้อยละ 3.00
2518	ไม่เกินร้อยละ 2.50
2519 และปีต่อ ๆ ไป	ไม่เกินร้อยละ 2.00

(3) ในการตรวจสอบธนาคารพาณิชย์ของผู้ตรวจการธนาคารพาณิชย์ หากตรวจพบว่า ธนาคารใดให้เหตุผลในการคืนเช็คที่ไม่มีเงินไม่ตรงกับเหตุผล 3 ประการ ตามที่เคยตกลงกันไว้ในการประชุมระหว่างธนาคารแห่งประเทศไทยกับสมาคมธนาคารไทย ครั้งที่ 2/2513 เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2513 ซึ่งกำหนดให้ใช้คำว่า "ยังไม่มีการตกลง" "โปรดติดต่อผู้สั่งจ่าย" และ "เงินในบัญชีไม่พอจ่าย" แล้ว ก็จะได้นำยอดฉบับของเช็คคืนที่ตรวจพบนั้นมารวมเป็นเช็คคืนเพราะไม่มีเงินนั้นด้วย

4. การดำรงเงินสดสำรอง

ในการรับฝากเงินจากประชาชน มาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 กำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ดำรงเงินสดสำรองไว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ทั้งนี้ก็เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผู้ฝากเงินในกรณีที่ธนาคารพาณิชย์จะต้องมีเงินพอจ่ายให้แก่ผู้ฝากที่มาถอนเงิน นอกจากนี้ยังเป็นการควบคุมการขยายการให้กู้ยืมและให้เครดิตของธนาคารพาณิชย์ให้เป็นไปตามภาวะเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย

อัตราเงินสดสำรองที่ธนาคารพาณิชย์จะต้องดำรงไว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยขณะนี้ ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยออกตามความในมาตรา 11 ลงวันที่ 30 มกราคม 2517 ต้องไม่ต่ำกว่าร้อยละ 8 ของยอดเงินฝาก เงินสดสำรองนี้ธนาคารพาณิชย์สามารถจะถือได้ 2 อย่างคือ ดำรงในรูปเงินฝากที่ธนาคารแห่งประเทศไทยทั้งจำนวน หรือจะดำรงในรูปหลักทรัพย์รัฐบาลไทย ซึ่งปราศจากภาระผูกพันไม่เกินร้อยละ 4.00 ของเงินฝาก การที่กฎหมายยอมให้ถือพันธบัตรเป็นส่วนหนึ่งของเงินสดสำรอง ก็เพราะเห็นว่าเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่เป็นเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลาซึ่งต้องจ่ายดอกเบี้ยสูง จึงยอมให้ถือพันธบัตรเพื่อให้เกิดรายได้บ้าง และเป็นการส่งเสริมการลงทุนในหลักทรัพย์รัฐบาลด้วย[3]

---

[3] วารี หะวานนท์, "การวิเคราะห์งบการเงินของธนาคารพาณิชย์", คำบรรยายในคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 7

ปกติ ธนาคารมักจะถือหลักทรัพย์รัฐบาลไทยเป็นเงินสดสำรองส่วนหนึ่ง เพราะธนาคารมีรายได้ ส่วนเงินฝากที่ธนาคารแห่งประเทศไทยนั้นไม่ได้รับดอกเบี้ย เงินรับฝากตามประกาศฉบับดังกล่าว มิได้แยกว่าเป็นเงินฝากประเภทใด และมิได้ยกเว้นไว้ ฉะนั้นเงินฝากตามมาตรา 11 นี้ จึงหมายถึงเงินฝากทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม หรือเมื่อสิ้นระยะเวลา รวมทั้งเงินฝากของราชการ ธนาคาร และสถาบันการเงินอื่นด้วย

ในการคำนวณเงินสดสำรองเทียบกับเงินฝากให้ถือเอาส่วนเฉลี่ยรายสัปดาห์โดยถือเอาวันศุกร์เป็นวันเริ่มต้น และวันพฤหัสบดีเป็นวันสุดท้าย การที่ถือเกณฑ์เฉลี่ยรายสัปดาห์นี้ก็เพื่อสะดวกแก่การคำนวณ เพราะในบางวันเงินอาจขาดได้ เนื่องจากไม่อาจคาดคะเนได้ล่วงหน้าว่าจะต้องจ่ายเงินมาก เช่น ซื้อตั๋วเงินมาก หรือมีคนมาถอนเงินมาก เป็นต้น ในวันต่อไปก็ต้องดำรงให้สูงไว้ เพื่อชดเชยกับวันที่ขาด ในการคำนวณจะนำทั้งเงินฝากที่ธนาคารแห่งประเทศไทย และหลักทรัพย์รัฐบาลที่ปราศจากภาระผูกพันตั้งแต่วันศุกร์ถึงวันพฤหัสบดีแต่ละวันมารวมกันแล้วหารด้วยวันเปิดทำเนินการ ได้เท่าไรถือว่าเป็นเงินสดสำรองที่ธนาคารดำรงไว้ เมื่อนำมาเทียบกับเงินฝากตัวเฉลี่ยของสัปดาห์เดียวกัน ซึ่งคำนวณด้วยวิธีเดียวกัน ถ้าไม่ต่ำกว่าร้อยละ 8 ของเงินฝาก ก็ถือว่า ธนาคารดำรงเงินสดสำรองถูกต้อง แต่ทั้งนี้หลักทรัพย์รัฐบาลที่ปราศจากภาระผูกพันต้องไม่สูงกว่าร้อยละ 4.00 ของเงินฝาก

หลักทรัพย์รัฐบาลไทยที่จะใช้เป็นส่วนหนึ่งของเงินสดสำรองได้นั้น ธนาคารจะต้องเป็นเจ้าของหลักทรัพย์นั้น หลักทรัพย์รัฐบาลที่จะถือเป็นเงินสดสำรองส่วนใหญ่ได้แก่พันธบัตรของรัฐบาล สำหรับเงินที่สาขาธนาคารในต่างจังหวัดฝากไว้กับคลังจังหวัด ซึ่งเป็นตัวแทนของธนาคารแห่งประเทศไทย ก็ถือเป็นเงินฝากที่ธนาคารแห่งประเทศไทยด้วย นอกจากนี้เงินที่สาขาธนาคารพาณิชย์ในต่างจังหวัดโอนมาเข้าบัญชีสำนักงานใหญ่ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย หรือเงินที่สำนักงานใหญ่โอนไปเข้าบัญชีสำนักงานสาขาในต่างจังหวัดที่ตัวแทนธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นเงินระหว่างทาง (Intransit)นั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยก็ได้นำมาคำนวณถือเป็นเงินฝากที่ธนาคารแห่งประเทศไทยด้วย

มาตรา 11 วรรค 2 ได้บัญญัติว่า "ธนาคารแห่งประเทศไทยด้วยความเห็นชอบของ

รัฐมนตรี จะกำหนดให้รวมยอดเงินให้เบิกเกินบัญชีที่ยังมิได้จ่ายไปเข้ากับยอดเงินฝากที่ต้องมีเงินสดสำรองนั้นด้วยก็ได้" การที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพราะลูกค้าประเภทเงินให้เบิกเกินบัญชีมีสิทธิที่จะถอนเงินจากบัญชีในส่วนที่ยังไม่เกินวงเงินที่ตกลงกันได้เสมอ เช่นเดียวกับลูกค้าเงินฝากกระแสรายวัน ซึ่งธนาคารจะต้องเตรียมเงินเพื่อการถอนนี้ด้วย และเพื่อป้องกันมิให้ธนาคารให้กู้ยืมและให้เครดิตมากเกินไป หรือเพื่อขอการขยายเครดิตของธนาคาร หากธนาคารมีแนวโน้มที่จะให้กู้ยืมและให้เครดิตมาก ธนาคารแห่งประเทศไทยก็สามารถรวมยอดวงเงินเบิกเกินบัญชีที่ลูกหนี้ยังไม่ถอนเป็นเงินที่จะต้องจัดให้มีเงินสดสำรองได้ อันจะมีผลให้การพิจารณาให้วงเงินเบิกเกินบัญชีแก่ลูกค้าต้องรอบคอบยิ่งขึ้น การถอนเงินของลูกหนี้ไปใช้จ่ายก็กระทำเฉพาะโครงการที่จำเป็น ทำให้การกู้ยืมน้อยลง เพราะถ้าให้วงเงินเกินความจำเป็นมากจะต้องดำรงเงินสดสำรองมาก อย่างไรก็ตาม ยังไม่เคยมีประกาศให้ถือยอดวงเงินเบิกเกินบัญชีที่ยังไม่ถอนเข้ากับยอดเงินฝากที่จะต้องมีเงินสดสำรอง ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มีความจำเป็น เพราะการใช้บังคับตามมาตรา 11 วรรค 1 กระทำได้อย่างกว้างขวาง กล่าวคือ ธนาคารแห่งประเทศไทยสามารถกำหนดอัตราเงินสดสำรองต่อยอดเงินฝากได้ตั้งแต่ร้อยละ 5 ถึงร้อยละ 50 ซึ่งมีผลทั้งในด้านการสำรองเงินไว้จ่ายให้ผู้ฝาก และการควบคุมเครดิตอยู่แล้ว

เนื่องจากเงินฝากที่ต้องดำรงเงินสดสำรองมิได้ยกเว้นไว้สำหรับเงินฝากบางประเภท ฉะนั้นเงินฝากทุกประเภทจะต้องดำรงเงินสดสำรองในอัตราร้อยละ 8 ของเงินฝาก ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงเงินสดสำรองก็คือ เงินฝากระหว่างธนาคาร ซึ่งธนาคารที่รับฝากมักจะแสดงเป็นเงินกู้ยืมเพราะไม่ต้องดำรงเงินสดสำรอง เนื่องจากถือตามข้อเท็จจริงที่ว่าธนาคารไปกู้ยืมเงินมา แต่เมื่อธนาคารที่กู้ยืมออกใบรับฝากให้ ซึ่งเป็นหลักฐานในการฝากเงิน ก็ต้องถือหลักฐานตามเอกสารเป็นสำคัญ จะถือข้อเท็จจริงไม่ได้ เพราะธนาคารผู้ให้กู้ไม่ต้องการจะให้แสดงเป็นการให้กู้ ซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎหมายในเรื่องสินทรัพย์เสี่ยง ฉะนั้นในการที่ธนาคารกู้ยืมเงินโดยออกใบรับฝากให้ ก็ต้องถือเป็นการรับฝากเงิน และต้องดำรงเงินสดสำรอง หรือต้องรวมยอดเงินที่กล่าวเป็นเงินฝากด้วย

ในกรณีที่เงินสดสำรองของธนาคารต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก

ธนาคารให้กู้ยืมหรือให้เครดิต หรือลงทุนมากขึ้น หรือมีการถอนเงินออกจากธนาคารมาก ธนาคารอาจจะดำเนินการแก้ไขได้ดังนี้

(1) นำเงินสดในมือของทุกสำนักงานธนาคารเข้าฝากที่ธนาคารแห่งประเทศไทย โดยให้เหลือเงินสดในมือพอสมควรเท่าที่จำเป็นต้องใช้ในการหมุนเวียน วิธีนี้ใช้ได้กับธนาคารที่มีเงินสดขาดเล็กน้อย

(2) โอนเงินจากธนาคารอื่นไปฝากธนาคารแห่งประเทศไทย วิธีนี้เป็นการแก้ไขเงินสดสำรองขาดเพียงระยะสั้น

(3) กู้ยืมเงินจากธนาคารพาณิชย์อื่นแล้วนำเงินกู้ยืมนั้นฝากที่ธนาคารแห่งประเทศไทย วิธีนี้เป็นการแก้ไขเงินสดสำรองขาดระยะสั้น และระยะปานกลาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาของสัญญาที่ได้ทำกันไว้ แต่ส่วนใหญ่มักจะเป็นการให้กู้ยืมเพียงชั่วคราว

(4) กู้ยืมเงินจากธนาคารแห่งประเทศไทยมาดำรงเงินสดสำรอง วิธีนี้เป็นการแก้ไขเงินสดสำรองขาดเพียงชั่วคราว การกู้ยืมจากธนาคารแห่งประเทศไทยอาจกระทำได้โดยนำตั๋วเงินมาขายลด หรือโดยวิธีกู้ยืมเงินโดยตรงโดยนำหลักทรัพย์รัฐบาลเป็นประกัน การกู้ยืมเงินจากธนาคารแห่งประเทศไทยควรทำในกรณีที่เป็นการจำเป็นไม่อาจจะหาแหล่งเงินจากที่อื่นได้ เช่น กรณีรีบด่วน เป็นต้น

(5) ขายหลักทรัพย์ วิธีนี้ควรจะนำมาใช้ในกรณีที่มีความต้องการเงินเป็นการถาวร เพราะการขายหลักทรัพย์อาจจะเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าการกู้ยืม ถ้าความต้องการเงินสดสำรองเป็นการชั่วคราว

(6) ลดปริมาณเงินให้กู้ยืมและให้เครดิต วิธีนี้ควรจะนำมาใช้เมื่อต้องการเงินเป็นการถาวร และไม่อาจจะใช้วิธีการอื่นที่ดีกว่าแล้ว เพราะการลดการให้กู้ยืมและให้เครดิตจะทำให้ธนาคารขาดรายได้ไป

5. ปัญหา

(1) ธนาคารพาณิชย์จะออกตั๋วสัญญาใช้เงินเพื่อกู้เงินจากประชาชนโดยทั่วไปเช่นเดียวกับการรับฝากเงินได้หรือไม่ ถ้าพิจารณาถึงประเภทธุรกิจที่ธนาคารพาณิชย์จะพึงดำเนินการได้ตามมาตรา 4 แล้ว การกู้ยืมเงินจากประชาชนโดยทั่วไปมิได้มีบทบัญญัติไว้โดยเฉพาะ ฉะนั้น ธนาคารจะปฏิบัติได้ก็ต่อเมื่อ การกู้ยืมเงินจากประชาชนเป็นประเพณีที่ธนาคารถือปฏิบัติอยู่ เมื่อพิจารณาถึงประเพณีแล้วจะเห็นว่า ในขณะนี้ การกู้ยืมเงินจากประชาชนยังไม่เป็นประเพณีที่ธนาคารทั่วไปถือปฏิบัติกัน ด้วยเหตุนี้จึงเห็นว่า การกู้ยืมเงินจากประชาชนโดยออกตั๋วสัญญาใช้เงิน ธนาคารพาณิชย์ไม่อาจจะกระทำได้ นอกจากนี้หากจะถือว่าลักษณะพิเศษของธนาคารพาณิชย์คือ การรับฝากเงินและการออกตั๋วสัญญาใช้เงินโดยธนาคารก็เป็นวิธีการหาเงินฝากวิธีหนึ่ง ซึ่งเมื่อถือเป็นเงินฝากก็ต้องปฏิบัติตามมาตรา 11 ในเรื่องการดำรงเงินสดสำรอง และมาตรา 14 ในเรื่องอัตราดอกเบี้ยสำหรับเงินฝาก ทำให้ไม่ได้รับประโยชน์จากการออกตั๋วสัญญาใช้เงินเลย และยังอาจจะมีปัญหาในเรื่องภาษีเงินได้ เพราะตามประมวลรัษฎากรได้ยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับเงินฝากธนาคารเท่านั้น ถ้าเป็นดอกเบี้ยตั๋วสัญญาใช้เงินอาจจะไม่ได้รับยกเว้นก็เป็นได้ ซึ่งจะมีผลให้ประชาชนโดยทั่วไปไม่สนใจที่จะให้ธนาคารกู้ยืมเงินโดยการซื้อตั๋วสัญญาใช้เงินของธนาคาร เว้นแต่จะได้ดอกเบี้ยคุ้มกับภาษีที่ต้องเสีย

(2) การรับฝากเงินจากสถาบันการเงินอื่นจะจ่ายดอกเบี้ยให้สูงกว่าร้อยละ 8 ได้หรือไม่ ในทางปฏิบัติระหว่างบรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยกับธนาคารพาณิชย์มิได้กระทำในรูปของเงินฝาก แต่เป็นลักษณะการให้กู้แก่ธนาคาร(Call Loans) โดยธนาคารพาณิชย์ออกตั๋วสัญญาใช้เงินให้กับบรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยไว้เป็นหลักฐาน จึงมิใช่ใบรับฝากเงิน หรือมิได้เป็นเงินฝาก ดังนั้นธนาคารพาณิชย์จึงสามารถจ่ายดอกเบี้ยให้ได้ในอัตราที่สูงกว่าที่กฎหมายกำหนดในเรื่องอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก และการออกตราสารดังกล่าวในกรณีนี้เป็นการเฉพาะรายที่กระทำกับสถาบันการเงินที่กฎหมายรับรองหรือที่มีกฎหมายจัดตั้งโดยเฉพาะแล้ว มิใช่เป็นการทั่วไปที่กระทำกับสาธารณะชน จึงถือว่าพึงปฏิ-

บัติได้ เพราะในหลักการ การที่ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินต่าง ๆ จะมีการเสนอสนองเงินทุนแก่กันย่อมจะเป็นผลดีต่อระบบการเงินของประเทศ

(3) ธนาคารจะออกใบรับฝากเงินที่เปลี่ยนมือได้ ได้หรือไม่ สำหรับเรื่องนี้ธนาคารในสหรัฐอเมริกาสามารถจะกระทำได้ แต่เมื่อพิจารณาถึงความหมายของการธนาคารพาณิชย์ตามบทบัญญัติของมาตรา 4 แล้ว เห็นว่าการกระทำดังกล่าวยังไม่เป็นประเภทของธนาคารพาณิชย์ ซึ่งตามบทบัญญัติของมาตรานี้ ธนาคารพาณิชย์ หมายถึง ธนาคารพาณิชย์ที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบการธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ธนาคารจึงไม่อาจจะออกใบรับฝากเงินที่เปลี่ยนมือได้ นอกจากนี้การออกใบรับฝากประเภทนี้อาจจะเกิดปัญหาในเรื่องภาษีเงินได้ เพราะตามประมวลรัษฎากรได้ยกเว้นภาษีเงินได้ที่เป็นดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร เฉพาะผู้ฝากที่เป็นบุคคลธรรมดา แต่ใบรับฝากเงินประเภทนี้อาจจะมีการซื้อขายเปลี่ยนมือกันไปได้หลายทอด โดยมีบุคคลที่ไม่อยู่ในข่ายได้รับยกเว้นภาษีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งจะทำให้เป็นการยากแก่ธนาคารในการติดตามเรียกเก็บเงินภาษี หรือหักเงินภาษีส่งให้รัฐ และในที่สุดอาจจะไม่มีการยกเว้นภาษีสำหรับดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารแก่บุคคลธรรมดา ซึ่งจะไม่เป็นผลดีต่อธนาคารพาณิชย์เลย และเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้วว่าฐานะของธนาคารในประเทศไทยไม่เหมือนกัน เมื่อมีการออกใบรับฝากเงินประเภทนี้ ธนาคารก็อาจจะต้องรับซื้อลดตราสารประเภทนี้ อัตราซื้อลดที่แต่ละธนาคารรับซื้ออาจจะไม่เท่ากัน กล่าวคือ ใบรับฝากเงินของธนาคารที่มีฐานะการเงินดีอาจคิดส่วนลดต่ำกว่าของธนาคารที่มีฐานะการเงินอ่อน ทำให้อัตราซื้อลดเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงฐานะที่แท้จริงของแต่ละธนาคาร ซึ่งจะเป็นผลให้มีการแบ่งชั้นธนาคารพาณิชย์ด้วยกันเองได้ จึงเห็นว่า การออกใบรับฝากประเภทนี้ไม่ควรกระทำ

(4) การบริจาคเงินให้แก่มูลนิธิ หรือวัด ซึ่งมีเงินฝากกับธนาคารพาณิชย์เป็นการทำบุญ หรือการให้สิ่งของเล็ก ๆ น้อยแก่ผู้ฝากเงินจะถือว่าเป็นดอกเบี้ยส่วนเกินตามกฎหมายหรือไม่ ในเรื่องนี้ถ้าพิจารณาโดยเคร่งครัดแล้ว เงินหรือสิ่งของที่ธนาคารพาณิชย์จ่ายให้แก่ผู้ฝากเงินนอกจากดอกเบี้ย ตามบทบัญญัติของมาตรา 14(1) ถือว่าเงินหรือสิ่งของนั้นเป็นดอกเบี้ยด้วย ฉะนั้นธนาคารจะจ่ายไม่ได้ ถ้าจ่ายถือว่า ปฏิบัติฝ่าฝืนกฎหมาย อย่างไร

ก็ดี การจะตีความโดยเคร่งครัดเช่นนั้นย่อมจะไม่เกิดผลดี กล่าวคือ ทำให้ธนาคารพาณิชย์ไม่อาจจะบริจาคเงินเพื่อทำบุญได้ หรือธนาคารพาณิชย์อาจจะไม่กล้าให้สิ่งของแก่ลูกค้าตามประเพณีในเทศกาลต่าง ๆ ได้ จึงน่าจะพิจารณาถึงเจตนาของธนาคารพาณิชย์เป็นสำคัญ ถ้าบริจาคเงินเพื่อการกุศลโดยแท้ก็น่าจะทำได้ แต่ถ้าการบริจาคเงินกระทำไปเพื่อหวังให้ได้เงินฝากมาจากธนาคารอื่นแล้วก็น่าจะมีความผิดตามกฎหมาย ในบางครั้งทางมูลนิธิ หรือวัดอาจจะเรียกร้องเงินทำบุญจากธนาคาร ทำให้ยากที่จะพิจารณาว่าธนาคารมีเจตนาอย่างไร และก็เป็นปัญหาสำหรับธนาคาร เพราะเมื่อทางมูลนิธิ หรือทางวัดขอร้องให้ช่วยทำบุญ ถ้าไม่ช่วยก็ดูจะไม่เหมาะสม แต่การช่วยบริจาคก็เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งในเรื่องนี้เห็นว่าน่าจะอะลุ้มอล่วยให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติได้ แต่ทั้งนี้ไม่ควรจะนำเงินทำบุญไปผูกพันกับเงินฝาก เป็นอัตราร้อยละที่แน่นอนของเงินฝาก ส่วนเรื่องการให้สิ่งของแก่ผู้ฝากนั้น หากเป็นการให้ในลักษณะเป็นของชำร่วย หรือของที่ระลึกในโอกาสเทศกาลประจำปีอันเป็นประเพณีแล้วก็เห็นว่าน่าจะกระทำได้ แต่ต้องไม่ใช่สิ่งที่มีค่ามาก เช่น ทองคำ หรือเครื่องรับโทรทัศน์ ดังที่เคยมีธนาคารพาณิชย์บางแห่งปฏิบัติ.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย